

ценность. Освещено вклад известных исследователей и краеведов (О. Левицкого, О.Фотинского, О. Мердера) в исследовании истории старинных сооружений Луцка, представлено их описание, акцентируется внимание на вопросах их восстановления и сохранения.

Ключевые слова: Луцк, старинные сооружения, периодические издания, храм, замок.

Zayets Lubov. The Descriptions of the Ancient Buildings of Lutsk in Periodicals of Public Societies in Right-Bank Ukraine (the last third of the 19-th century – the early 20-th century). The article analyzes the published works in periodicals of public societies of the right -bank Ukraine in the last third of the 19-th century– the early 20-th century. These published works provide reviews of secular, defensive and ecclesiastical architectural monuments in Lutsk. The article provides the wide information about the Lubart's castle, the Cathedral of St. John the Divine, the Jewish Synagogue, the Roman Catholic Church of the Holy Trinity, which represent the historical and artistic value. The contribution of famous explorers and ethnographers (O. Levytsky, O. Fotynsky, O. Merder) to the historical study of the ancient buildings of Lutsk is elucidated in the article. The detailed description of the monuments is given here. The article focuses attention on the issues of their restoration and preservation.

Key words: Lutsk, the ancient buildings, a periodical, a church, a castle.

Стаття надійшла до редколегії
18.06.2013 р.

УДК 394.2(477.82)

Надія Ковальчук

Локальна специфіка традиційних звичаїв та обрядів великоднього циклу на Волинському Поліссі (за польовими матеріалами Державного наукового центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф, зібраними в Камінь-Каширському р-ні Волинської обл.)

На основі виділення в обрядових явищах притаманних їм структурних елементів (акціональних, вербальних, предметних, темпоральних, персональних) і порівняльного аналізу їх варіативності визначено західно-поліські варіанти звичаїв та обрядів великоднього циклу на прикладі Камінь-Каширського району Волинської області.

Ключові слова: календарний обряд, звичай, традиція, великодній цикл, Волинське Полісся.

Постановка наукової проблеми та її значення. Календарна обрядовість як органічна складова частина традиційного побуту українців – цінне джерело для осмислення закономірностей культурно-історичного розвитку нації. Як вияв традиційного народного розуміння світобудови, циклів природи й людського життя вона з давніх часів була невід'ємним компонентом системи народної духовної культури.

Одне з першочергових завдань вітчизняної етнологічної науки – ґрунтовне та всебічне вивчення етнокультури регіонів з урахуванням їхньої специфіки. Тож виявлення локальних відмінностей та ареальних зв'язків у термінології, структурі й семантиці системи свят окремих слов'янських регіонів є важливим аспектом дослідження й народного календаря. Ретельне вивчення календарних звичаїв та обрядів, з'ясування місцевих особливостей традиційної обрядовості й ареалів локалізації її специфічних компонентів сприятиме визначенню внутрішнього субетнографічного районування Українського Полісся.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Ареальні дослідження етнокультури Полісся в другій половині ХХ ст. дійсновалися вченими Інституту слов'янознавства та балканістики Російської АН С. Толстою, Л. Виноградовою, Т. Агапкіною й ін. Відзначаючи вагомість результатів роботи російських учених у плані ареальних досліджень Полісся, зазначимо, що проблематика поліської календарної обрядово-звичаєвої культури розглядалася, передусім, із погляду загальнослов'янського контексту.

© Ковальчук Н., 2013

Вивченню генези й семантики календарних звичаїв та обрядів Західного Полісся присвятили свої праці О. Ошуркевич [17], С. Кітова [15]. Аналіз міфологічного аспекту системи традиційних свят здійснив В. Давидюк [12].

Протягом останніх десятиліть Західне Полісся активно вивчалось Полісько-Волинським народознавчим центром. Результати наукового осмислення зібраних матеріалів, спрямованих на виявлення локальних особливостей календарної обрядовості, висвітлено М. Давидюком [13] і Б. Завітєм [14] у науковому часописі «Фольклористичні зошити».

Важливе значення для осмислення специфіки Західнополіського регіону має праця О. Кондратович «Народний календар Волинського Полісся», яка привертає увагу цінним фактологічним матеріалом із чіткою паспортизацією зафіксованих явищ [16].

Огляд наявних дослідницьких матеріалів останніх десятиліть дає змогу зробити висновки про значне накопичення в етнологічній літературі відомостей із тематики календарної обрядовості на Західному Поліссі. Водночас очевидна нерівномірність вивчення цього регіону з погляду географічно-локальної специфіки. Внеском до колективного розв'язання зазначеної проблеми в наукових колах стане це дослідження.

Мета й завдання статті – це виявлення західнополіських рис обрядовості великоднього циклу в контексті аналогічних явищ усього Правобережного Українського Полісся. Для цього здається доцільним розглядати приурочені обряди, виділяючи притаманні їм структурні елементи. Для зручності такого аналізу застосовано запропонований російським ученим М. Толстим принцип виділення в кожному обрядовому дійстві структурно-функціональних складників (символів): акціональних, вербальних (уключаючи назви окремих обрядових реалій), предметних, темпоральних, персональних [18].

При викладі матеріалу автор врахував трактування обрядодії її носіями. Зазначаємо, що звичаї, обряди чи їх компоненти, які властиві загальноукраїнській традиційній календарній обрядовості, не коментуються в тексті з огляду на їх детальні описи в етнологічній літературі.

Для реалізації поставленої мети було вирішено такі завдання: 1) проведено збір польових матеріалів з календарної обрядовості у Камінь-Каширському р-ні Волинської обл. (одному з північних р-нів Західного Полісся); 2) проаналізовано обрядові явища, зафіксовані під час польового обстеження, а також залучені із друкованих джерел, і на основі виділення притаманних їм структурних елементів та їх варіативності виявлено специфічні варіанти календарних обрядів чи їхніх елементів на дослідженій території; 3) з'ясовано просторово-територіальну диференціацію явищ традиційної обрядовості великоднього циклу в Камінь-Каширському р-ні.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Відповідно до руху пасхалий, Великодньому посту слідом за М'ясоїдом передуює «Масниця» (тиждень напередодні Великого посту). Відомості про традиційну звичаєвість Масляного тижня на території Камінь-Каширського р-ну доволі скупі. Заборони на ткання та снування основи в цей період удалося зафіксувати винятково в с. Запруддя (згадані заборони скеровувалися на забезпечення здоров'я худоби, рівномірно простежуються на Рівненському Поліссі). У с. Верхи на згаданому тижні, навпаки, снували основу – «буде йти як по маслу» [6]. Іноді трапляються характерні для цього періоду згадки про гуляння та розваги. Ритуальними стравами Масниці, як і на всьому Правобережному Поліссі, колись були вареники та млинці: «Подождіте варенички, на вас буде Масниця» (с. Хотешів) [8].

Звичаєвість присвятка Влас (24 лютого за н. ст.), який традиційно припадає на четвер Масляного тижня, як і сам згаданий присвяток, в обстежених населених пунктах невідома; ареал його побутування – Середнє Полісся до межиріччя Стиру й Горині. Не фіксуються на обстеженій території й бодай якісь рудименти обряду «колодка», відомого в обрядовості Масляного тижня як на сусідній Волині, так і в центральних поліських районах.

Перший день Великого посту позначений ритуальними діями, скерованими на очищення людини, охорону її здоров'я, ритуальну чистоту. Фіксуються по всій досліджуваній території відоме в українській традиційній звичаєвості вимивання посуду. Проте маловідомий звичай «полоскозуб», що традиційно приурочений до першого дня Великого посту. За свідченнями респондентів, згадана назва взагалі не побутувала, проте в деяких населених пунктах південної частини Камінь-Каширського р-ну було прийнято «полоскати» зуби горілкою з приуроченістю до згаданого дня. Нехарактерний для обстеженої території й звичай відвідувати в цей період бабу-повитуху.

У низці населених пунктів південно-східної частини Камінь-Каширського р-ну у перший день посту випікали ритуальне печиво – «дужики», «щоб дужа людина була» (с. Волиця) [3]. Ареал поширення звичаю обіймає значну частину Рівненського та Житомирського Полісся.

На початок Великого посту припадало виконання веснянок – це переважно тужливі постові пісні на різну тематику: моралізаторські псалми, народні балади та, власне, веснянки. У селі Бузаки пісні, приурочені до приходу весни, називали «рогуліци». Іноді веснянки розпочинали співати ще перед постом, але в кожному випадку їх виконання завершувалося на Великдень.

У середині посту («Середохресний тиждень», «Хресті» тощо) спорадично трапляється звичай випікати ритуальний хліб «хрести» («хреснікі» тощо) – як правило, перекладені навхрест два пиріжки або буханка хліба чи пампушки з викладеним зверху хрестиком із тіста. Відповідно до загальнополіської традиції «хрести» вживали в колі сім'ї, використовували при весняному посіві та при першому сезонному випасі худоби.

Згаданого календарного періоду стосується низка різноманітних заборон, а саме: білити, вишивати, прати та снувати основу: «будуть хрести на основі» (с. Видерта) [10], «будуть ниткі перекрижовані» (с. Волиця) [3] тощо. Остання згадана заборона характерна для західнополіської обрядовості.

«Вербниця» на обстеженій території, як і повсюдно в Україні, відома церковними ритуалами освячення верби та відповідними обрядодіями зі свяченою вербою.

В обрядовому комплексі «Чистого четверга» («Страсть», «Жилник») відсутні будь-які обрядодії з хлібною діжею, звичай ритуального обмітання оселі чи обливання водою кутів хати, ритуальні вогні. Згадані обрядодії добре відомі на Середньому Поліссі, їх побутування простежується до бережжя р. Горинь (за винятком північно-західної частини Рівненського Полісся, де обрядові варіанти певною мірою тяжіють до обрядових явищ, характерних для Берестейщини). Однак у багатьох селах досліджуваної території обходили хату із принесеною цього вечора з церкви свічкою. Нею викопчували хрестики «на одвірках», «на сволоці», «перед вікном» із метою захисту «від нечистої сили» та «од грому». Майже невідомий звичай ритуальної купелі цього дня фіксується вузьколокально в південно-західній частині Камінь-Каширського р-ну. Ритуальну вечерю називали «Тайною», але частіше – «Жилник»: «вечором вже жилникують» (с. Оленине) [5].

Відповідно до загальнополіської традиції, обрядовість Великодня включає ритуальні вогні («костри» або «клубкі на палках»), які розпалювалися на «Всьоношну» біля церкви чи за селом, освячення пасхальної їжі. Ритуальний обхід оселі з освяченою паскою здійснювали, «щоб злий дух не підходив» (с. Запруддя) [7]. Поширені ігри з крашанками «в битки». Спорадично фіксується звичай частувати худобу свяченим хлібом чи паскою. У групі сіл південно-східної частини Камінь-Каширського р-ну з приуроченістю до Великодня побутує повір'я про «гру сонця». Відомі в обстежених селах звичай залишати в хаті світло та заборона спати цієї ночі. У великодній обрядовості фіксуються й своєрідні бешкети: «крала діти кийочки у старих, щоб не блудити у лісі» (с. Нуйно) [16, с. 106].

Другий день Великодня вирізняється звичаєм відвідувати родичів та сусідів, а особливо кумів і хрещених дітей із «волочемним» («волочевником», «волочільним» тощо); іноді згаданий звичай мав назву «йти в гости до матера» (с. Ворокомле) [16, с. 108]; у групі сіл північно-східної частини Камінь-Каширського р-ну відвідування дітьми хрещеної або відвідування кумів називали «ходити ранцювати» (сс. Кримне, Брониці) [16, с. 107]. У північно-західній частині Рівненського Полісся аналогічний звичай відомий під назвою «нести ларець кумам». Крашанки, паску та інші гостинці – що, власне, і є «волочемним» («ранцем»), носила найчастіше «хрещона мати до дітей», іноді – «баба» (баба-повитуха) внукам, куми до кумів. Колись поширеним явищем був і обхід дворів дітьми для збору крашанок: «Діти скрисувати ходили – по хатах збирали крашанкі» (с. Грудки) [11]; «Бігали діти по яйця до родичів, до хресних» (с. Полиці) [2].

Середа Великоднього тижня відзначалася як «суха» чи «свята», іноді – «градова». Цього дня дотримувалися заборон на роботу в полі з метою запобігання засусі, пошкодженню посівів градом.

Одним із днів Великоднього циклу, присвячених поминанню померлих та відвідуванню могил, є четвер на Великодньому тижні – «Мерлих Великдень», «Мертвих Паска», «Великодній четвер», «Намський» чи «Наській Великдень» (варіанти останньої назви не фіксуються в північно-східній частині Камінь-Каширського р-ну). Не відвідують цього дня могил померлих родичів у селах Олександрія й Стобихва: «нікуди не можна ходити, бо лякала» (с. Стобихва) [9]. У селах Качин та Верхи прибирати могили, однак у більшості населених пунктів саме цього дня традиційно відбувалася відправа на кладовищі: «З покон веков так було, батюшка хотів переменить на неділю – люди не дали» (с. Бузаки) [4]; «Колись було, тепер на Проводи ходимо» (с. Великий Обзир) [9] тощо.

Спорадично фіксуються поминальна трапеза на могилках та звичай залишати зранку на столі на «Мерлих Великдень» яйце і паску: «бо прийдуть мерши» (с. Малий Обзир) [9]. Іноді напередодні згаданого четверга готували поминальну вечерю – «Всеношна померлих» (с. Ворокомле) [16, с. 113, 114]. Відомі й такі обрядодії із великодніми крашанками, як обкачуння могили чи закопування крашанки в могилу.

Поминальна відправа на кладовищі в день «Проводів» поширилася, імовірно, із середини ХХ ст.: «стали за Союзу ходити» (с. Великий Обзир) [9], «перевели за колгоспу» (с. Грудки) [11] тощо.

У деяких селах побутувала відома в поліській традиційній обрядовості ритуальна трапеза на знак «проводів Пасхи», яка традиційно відбувалась у понеділок: «Проводний понеділок святкують» (с. Сошичне) [7], «тоді і свята проводим і мертвих» (с. Нуйно) [1] тощо. У селі Стобихва з приуроченістю до «Проводів» зафіксовано інформацію про ритуальні обливання водою. Інша назва згаданого поминального дня – «Радовниця», поширена, зокрема, у центральних районах Полісся, на досліджуваній території не побутує.

На період від Пасхи до «Проводів» спорадично трапляється заборона ставити загорожу, однак згадана заборона більше стосується середи на четвертому тижні після Великодня – «Переломленіє», «Приполовеніє», «градова» середа, «свята» середа, а переважно – «суха» середа. Саме до цього дня приурочувались обрядодії, скеровані на запобігання засусі – освячення води та Хресний хід на поля з проведенням молебню «за дощ»: «Споконвеків правилося для дощу» (с. Бузаки) [4]. Не працювали цього дня ні кіньми, не волами: «На четвертой неділі після Пасхи, в цю суху середу не запрягали худоби» (с. Великий Обзир) [9]. Іноді здійснювалися ритуальні обливання водою. У багатьох селах було прийнято пересушувати одяг.

Звичаї свята Вознесіння («Знесення», «Вшесте») – сороковий день після Пасхи), а саме – випікання пасок, приготування крашанок, відвідування з крашанками могил померлих родичів, фіксуються спорадично.

Обрядові дії «Зелених свят» (П'ятидесятниці) зберегли архаїчний зміст та підпорядкованість провідному мотиву – поминальному. Субота напередодні Трійці присвячувалася поминанням померлих: «У поминальну суботу те коливо має силу і за топлеників, і за повішеників, їм помагає» (с. Бузаки) [4]. На трійцькі «поминальниці» залишали на ніч страви й кликали вечеряти померлих (с. Волиця). (Зазначимо, що на обстеженій території обрядодії поминального значення з приуроченістю до певної календарної дати носять назву «поминальниці» і зовсім не фіксуються з назвою «діди»).

Скрізь відоме обмаювання подвір'я й усіх будівель зеленню. Трійцька зелень («трійця») майже повсюдно освячувалася в церкві й використовувалася в народній медицині, у поховальній обрядовості, в обереговій та репродуктивній магії. Спорадично фіксується характерний для трійцької обрядовості Правобережного Полісся звичай закопувати на подвір'ї берізки: «по обидва боки біля входу, біля вулочки» (с. Малий Обзир).

Середа на трійцькому тижні – «градова» («радова») чи «суха» – характеризувалася заборонами на роботи в полі з метою запобігання природним стихіям (спорадично звичай трапляється на всій території Полісся).

Майже невідома в цій місцевості «Наська Трійця» («Мертвих Трійця») – четвер на трійцькому тижні). Іноді цей день трапляється під назвою «сухий четвер»: «це коли русалки пересушуються» (с. Сошичне) [7]. Проте добре збереглися у пам'яті місцевих мешканців загальнополіські заборони й повір'я «Русального тижня»: купатися (побутує в населених пунктах на порубіжжі Ратнівського та Камінь-Каширського р-нів), білити (трапляється спорадично), прати («бо русалки у воді і будуть хрести на одежі» тощо – фіксується спорадично), підсапувати капусту (поширена по всій території), спати на полі («буде сон брати цілий рік, як на полі заснеш» тощо – фіксується спорадично). Іноді заборони стосуються винятково останнього дня «Русального тижня»: «не можна колупатися в землі, бо русалки йдуть в землю» (с. Великий Обзир) [9]. Загалом інформація про день, коли русалки вже «розходяться», трапляється вкрай рідко й зовсім не поширена в цій місцевості назва дня «Розирги».

Звичай вивішувати русалкам одягу не побутує, однак іноді «портовини стелили, русалкам треба передіваца» (с. Сошичне) [7]. Але частіше трапляється повір'я протилежного змісту: «Всю одягу, все знімають, бо русалкі подеруть» (с. Волиця) [3] тощо (аналогічні застереження відомі в центральних районах Полісся).

Присвяток «Дев'ятуха» на досліджуваній території практично не відзначали, але пошановували «Десятуху» – «десять неділь від Пасхи, воровке вельми, може грім бити» (с. Великий Обзир) [9]. Пов'язували цей день насамперед із періодом досягання ягід.

Специфічним явищем у календарному циклі на обстеженій території є відзначення свята «Боже тіло» (іноді – «Зеленець» – шістдесятний день від Великодня). Свято називають польським, проте повсюдно стараються дотримуватися заборон на будь-яку роботу, бо «Не йдуть в грядки, може наказати» (с. Піщане) [6], «вельми воровке» (с. Оленине) [5], «не можна в ліс йти, там усеїка ветош вилазить» (с. Сошичне) [7] тощо. Саме цього дня зазвичай пересушували одяг.

Висновки й перспективи подальшого дослідження. На основі виділення в обрядових явищах притаманних їм структурних елементів (акціональних, вербальних, предметних, темпоральних, персональних) та порівняльного аналізу їх варіативності визначено західнополіські варіанти звичаїв та обрядів великоднього циклу на прикладі Камінь-Каширського р-ну Волинської обл.

Зокрема, специфічним для календарної обрядовості Західного Полісся є відзначення свята «Боже Тіло», заборони на снування основи на «Середохресному тижні» та комплекс обрядодій, приурочених до дня «Мертвих Великдень» (четвер на Великодньому тижні) – відзначення Панахиди на кладовищі, масове відвідування могил померлих із ритуальними стравами, залишення страв для померлих удома на столі.

Характерний для Західного Полісся й комплекс обрядодій та заборон аграрного характеру, приурочених до «Переплавної середи» – Хресні ходи на поля, освячення полів, ритуальне обливання, пересушування одягу, заборони ставити загорожу та запрягати тяглову худобу.

З'ясовано, що у великодньому обрядовому комплексі на обстеженій території відсутні деякі свята та приурочені звичаї й обряди, які поширені на території Середнього Полісся, зокрема: невідомі присвятки Влас та Дев'ятуха; не побутує пошановування баби-повитухи з приуроченістю до першого дня Великого посту; відсутні такі обрядодії Чистого четверга як обмітання хати по колу, обливання водою зовнішніх кутів хати, ритуальні вогні, обрядодії з хлібною діжею.

В обрядовості трійцького циклу відомий звичай стелити для русалок полотно (фіксується в південно-західній частині обстеженої території).

Помічено специфіку в назвах свят, зокрема: назва четверга на Страсному тижні (заного найчастіше як «Чистий четвер») у північно-західній та південно-східній частинах Камінь-Каширського р-ну фіксується як «Жилник»; великодній звичай «нести волочилне» чи «ходити по волочилне» побутує з такими назвами, як «йти в гості до матер», «францювати», «ходити скрисувати»; календарні поминальні дати, на Середньому Поліссі відомі як «діди», іменуються «поминальницями». У великодньому й трійцькому поминальних обрядових комплексах відсутні назви «Радовниця», «Розирги».

Для більш чіткого визначення територіальної диференціації досліджуваних явищ та виявлення західнополіських рис в обрядовості великоднього циклу необхідні обстеження суміжних територій.

Джерела та література

1. Архів Державного наукового центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф, ф. Камінь-Каширський-2012 : матеріали комплексної історико-етнографічної експедиції до Камінь-Каширського р-ну Волинської обл., спр. Н. Ковальчук-1. Матеріали, записані в с. Нуйно Камінь-Каширського р-ну (далі К.-К.). 26 липня 2012 р., 28 арк.
2. Там само, спр. Н. Ковальчук-2. Матеріали, записані в с. Полиці К.-К. 27 лип. 2012 р., 25 арк.
3. Там само, спр. Н. Ковальчук-3. Матеріали, записані в сс. Волиця, Пнівне К.-К. 28 лип. 2012 р., 42 арк.
4. Там само, спр. Н. Ковальчук-4. Матеріали, записані в сс. Видричі, Бузаки К.-К. 29 лип. 2012 р., 46 арк.
5. Там само, спр. Н. Ковальчук-7. Матеріали, записані в сс. Оленине, Боровне К.-К. 1 серп. 2012 р., 41 арк.
6. Там само, спр. Н. Ковальчук-8. Матеріали, записані в сс. Піщане, Верхи К.-К. 2 серп. 2012 р., 30 арк.
7. Там само, спр. Н. Ковальчук-9. Матеріали, записані в сс. Сошичне, Запруддя К.-К. 3 серп. 2012 р., 38 арк.
8. Там само, спр. Н. Ковальчук-10. Матеріали, записані в с. Хотешів К.-К. 4 серп. 2012 р., 26 арк.
9. Там само, спр. Н. Ковальчук-11. Матеріали, записані в сс. Стобихва, Великий Обзир, Малий Обзир К.-К. 5 серп. 2012 р., 45 арк.
10. Там само, спр. Н. Ковальчук-12. Матеріали, записані в с. Видерта К.-К. 6 серп. 2012 р., 22 арк.
11. Там само, спр. Н. Ковальчук-14. Матеріали, записані в с. Грудки К.-К. 8 серп. 2012 р., 16 арк.
12. Давидюк В. Первісна міфологія українського фольклору / Віктор Давидюк. – Луцьк : РВВ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 1997. – 296 с.
13. Давидюк М. Календарна обрядовість Західного Полісся / Микола Давидюк // Фольклористичні зошити (далі – ФЗ). – Рівне : Волин. обереги, 2001. – В. 4. – С. 29–72 ; Давидюк М. Календарна обрядовість Західного Полісся: картографічно-джерелознавчий аспект (купальська жертва) / Микола Давидюк // Фольклористичні зошити. – Луцьк, 2002. – Вип. 5. – С. 59–72 ; Давидюк М. Календарна обрядовість Західного

- Полісся: картографічно-джерелознавчий аспект (колядний сніп) / Микола Давидюк // Фольклористичні зошити. – Луцьк : ВАТ Волин. обл. друк., 2003. – Вип. 6. – С. 71–122.
14. Завітій Б. Драматичне дійство «Три королі» в Північно-Західній Україні / Б. Завітій // Полісся: етнікос, традиції, культура : зб. наук. праць за матер. міжнар. наук. конф., верес. 1995 р. – Луцьк : РВВ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 1997. – С. 188–192 ; Завітій Б. Народна драма «Коза» і вертеп: до питання взаємовпливів (на матеріалі західнополіської версії) / Б. Завітій // Фольклористичні зошити. – Луцьк : РВВ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 1996. – Вип. I. – С. 30–42.
  15. Китова С. А. Традиционная и современная поэзия весенне-летних календарных обрядов Волинского Полесья : дис. ... канд. истор. наук / Светлана Китова. – Киев, 1976. – 177,9 л.
  16. Кондратович О. П. Народний календар Волинського Полісся від свята до свята / О. П. Кондратович. – Луцьк : ВАТ «Волин. обл. друк.», 2009. – 200 с.
  17. Ошуркевич О. Архаїчні форми звичаю Запустів на Поліссі / О. Ошуркевич // Минуле і сучасне Волині й Полісся: народне мистецтво і духовність : матеріали II Волин. обл. конф., 12–13 трав. 2005 р. – Луцьк, 2005. – Вип. 15. – С. 107–109 ; Ошуркевич О. Звичай водіння Куста на Волинському Поліссі / О. Ошуркевич // Полісся: етнікос, традиції, культура : матер. міжнар. наук. конф., верес. 1995 р. – Луцьк : РВВ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 1997. – С. 103–110 ; Ошуркевич О. Релікти волочібних звичаїв на західноукраїнському Поліссі / О. Ошуркевич // Полісся: мова, культура, історія : матеріали міжнар. наук. конф., квіт., 1996 р. – К., 1996. – С. 349–353.
  18. Толстой Н. И. Вторичная функция обрядового символа / Н. И. Толстой // Язык и народная культура. Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике. – М. : Индрик, 1995. – С. 167–184.

Ковальчук Надежда. Локальная специфика традиционных обычаев и обрядов пасхального цикла на Волинском Полесье (на материалах полевых исследований Государственного научного центра защиты культурного наследия от техногенных катастроф в Камень-Каширском р-не Волинской обл.). В статье освещаются и анализируются специфические особенности традиционных обычаев и обрядов пасхального календарно цикла на территории Волинского Полесья на примере Камень-Каширского р-на Волинской обл. Путём выделения в каждом обряде структурно-функциональных составляющих (акциональных, вербальных, предметных, тремпоральных, персональных), их вариативности определяются западнополесские варианты обычаев и обрядов пасхального цикла, которые проявляются в обрядовых комплексах, приуроченных к «Запустам», «Средокрестной неделе», «Пасхе Мёртвых», «Переplавной среде», распространении польского праздника «Божье тело»; прослеживаются в волочібных, поминальных и русальных традициях. Выяснено, что на исследованной территории не отмечаются праздники Влас и Девятуха.

Ключевые слова: календарный обряд, обычай, традиция, пасхальный цикл, Волинское Полесье.

Kovalchuk Nadiya. Local Specificity of Traditional Consuetudes and Rituals of the Paschal Cycle Within the Territory of Volynske Polissya (Based on the Obtained in Kamin-Kashyrskiy District, Volyn Region Field Materials by the State Scientific Center for Cultural Heritage Protection From Technogenic Catastrophes). The article highlights and analyzes specific peculiarities of traditional consuetudes and rituals of the Volynske Polissya` paschal calendar cycle using the example of Kamin-Kashyrskiy district of Volyn region. On the basis of separation of inherent structural elements (functional, verbal, substantive, temporal, personal) in ritual phenomena and comparative analysis of their variability, the variants of the paschal cycle consuetudes and rituals from Western Polissia were defined. Such variants are being identified in ceremonialisms dedicated to «Zapusty», «Seredohresnyi Tyzhden», «Easter of Dead», «Pereplavna Sereda», in Polish festival «Bozhe Tilo» distribution. These variants may be observed in «volochebni», memorial and mermaid traditions. It is found out that the festivals of «Vlas» and «Deviatuha» are not celebrated within the explored territory.

Key words: calendar ritual, consuetude, tradition, paschal cycle, Volynske Polissya.

Стаття надійшла до редколегії
17.06.2013 р.

УДК 94:39(477.43/44)''19-20''

Богдан Сауляк

Дослідження деревообробних промислів та ремесел на території Східного Поділля наприкінці XIX – початку XX ст.

У статті на основі аналізу наукових робіт висвітлено стан вивчення деревообробних промислів та ремесел на території Східного Поділля наприкінці XIX – початку XX ст. Основну увагу звернено на обстеження